

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika, ss. 105-119

Komunikat o wynikach badań

Research results article

Data wpływu/Received: **13.02.2019**

Data recenzji/Accepted: **15.04.2010**

Data publikacji/Published: **10.06.2019**

Źródła finansowania publikacji: **Uniwersytet im. Adama Mickiewicza**

DOI: **10.5604/01.3001.0013.2291**

Authors' Contribution:

(A) Study Design (projekt badania)

(B) Data Collection (zbieranie danych)

(C) **Statistical Analysis (analiza statystyczna)**

(D) **Data Interpretation (interpretacja danych)**

(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)

(F) Literature Search (badania literaturowe)

Joanna Kozielska*

**SZKOŁA BRANŻOWA W OPAŁACH.
RZECZ O KONDYCJI SZKOLNICTWA
ZAWODOWEGO W KONTEKŚCIE WYBORÓW
EDUKACYJNYCH MŁODZIEŻY**

**SZKOLNICTWO ZAWODOWE I TECHNICZNE
RYS HISTORYCZNY – O REFORMACH
I REFORMACH REFORM**

W powojennej Polsce szkolnictwo zawodowe stało się obszarem permanentnej zmiany i reform. Można tutaj wymienić (Szlosek, 2012, 2017) następujące periody koncepcyjne kształcenia w zawodzie.

- Okres I – rekonstrukcja szkolnictwa zawodowego w latach 1945-1948 na podobieństwo rozwiązań ustrojowo-organizacyjnych z 1932 i 1938 roku.
- Okres II – czas działalności Centralnego Urzędu Szkolnictwa Zawodowego (1949-1956) – wprowadzanie rozwiązań resortowych. 23 czerwca 1951

* ORCID: 0000-0002-2319-9644. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

roku Prezydium Rządu powołuje 2-3-letnie zasadnicze szkoły zawodowe oraz 4-letnie technika (z możliwością przedłużenia nauki do 5 lat).

- Okres III – czas przypadający na lata 1956-1961. Nadzór sprawuje już Ministerstwo Oświaty (powstawanie przyzakładowych i międzyzakładowych szkół – 1958 r.).
- Okres IV – lata 1961-1973, tj. czas pomiędzy reformami w systemie oświaty. W roku 1961 przedłużono o 1 rok podbudowę dla szkół zawodowych (z 7 do 8 lat) oraz zainicjowano 1-roczone i 2-letnie szkoły zawodowe oraz studia o charakterze policealnym. W 1969 roku przemianowano publiczne szkoły techniczne w pomaturalne studia zawodowe, a jako eksperymentalne w roku szkolnym 1970-1971 zainaugurowano 4-letnie średnie szkoły zawodowe.
- Okres V (1973-1982) to epizod reform „papierowych”, nigdy niewdrożonych do praktyki edukacyjnej. 13 października 1973 roku Sejm PRL przyjmuje Uchwałę *o systemie oświaty*. Zakłada ona utworzenie szkół zawodowych o zróżnicowanym cyklu kształcenia od 0,5-2,5 lat na podbudowie jednolitej 10-letniej szkoły ogólnokształcącej. Miała to być bardziej nowoczesna progospodarcza wizja szkolnictwa zawodowego. Tak zrewolucjonizowane kształcenie zawodowe miało nadążać za coraz dynamiczniej zmieniającymi się potrzebami gospodarki i zmianami technologicznymi. Postulowano także powiązanie edukacji zawodowej z gospodarką, pracodawcami. Uchwalona w 1973 roku ustawa miała być wdrażana od roku 1978, jednak z uwagi na sytuację społeczno-polityczną w Polsce w listopadzie 1980 roku ówczesny minister oświaty i wychowania ogłosił decyzję o wycofaniu się z reformy o charakterze strukturalnym.
- Okres VI przypada na lata 1982-1989 i cechuje się decentralizacją nadzoru nad szkolnictwem zawodowym, a także początkami upadku przyzakładowych szkół zawodowych. 20 lipca 1984 roku uchwalono Ustawę *o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego*, co przyczyniło się do decentralizacji odpowiedzialności za szkolnictwo zawodowe ze szczebla ministerialnego do szczebla wojewódzkiego. To czas rezygnacji zakładów pracy z prowadzenia szkół przyzakładowych, czego przyczyną były problemy finansowe wielu firm. Reforma z 10 października 1989 roku, nakładająca na zakłady pracy obowiązek partycypowania w przygotowaniu pracowników dla gospodarki, nie wyhamowała jednak tego negatywnego trendu;
- Okres VII to czas pierwszej dekady transformacji ustrojowej, tj. lata 1989-1999, charakteryzujący się upadkiem sporej ilości szkół sektora zawodowego – w tym zupełny kres szkół przyzakładowych. Od tego czasu permanentnie maleje nabór do szkół uczących zawodu – spada liczba uczących się na kierunkach technicznych, a zwiększa się na kierunki ekonomiczno-biznesowe i informatyczne.

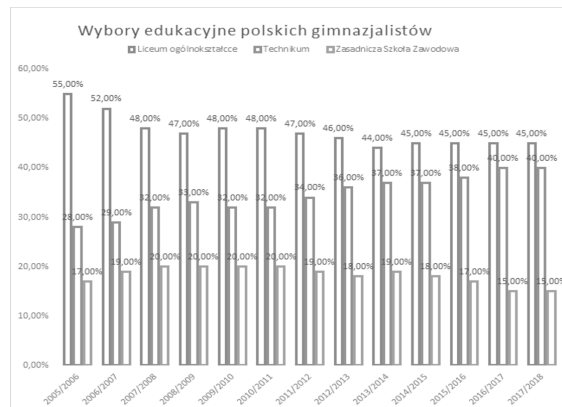
- Okres VIII przypada na lata 1999-2011 i cechuje się zmianą totalną polegającą na marginalizacji szkolnictwa zawodowego. „Swoistym fenomenem i jednocześnie logicznym paradoksem można nazwać wprowadzenie do gospodarki mechanizmu rynkowego, który rodzi wysokie wymagania kwalifikacyjne, i jednocześnie rozpoczęcie skutecznej likwidacji dużej liczby podmiotów przygotowujących kadry dla tej gospodarki. Tak stało się w pierwszym etapie reformy systemu edukacji narodowej, gdzie likwidacji uległy wszystkie dotychczas istniejące typy szkół zawodowych, a w ich miejsce powołana została 2-letnia szkoła zawodowa oraz nie do końca określone szkoły policealne. Warto jednak podkreślić, że wspomniana 2-letnia szkoła zawodowa z założenia była przeznaczona dla osób, które „nie są w stanie ukończyć pełnej szkoły średniej”. Oznacza to, że „wiele zawodów, zwanych do tej pory robotniczymi, powinni wykonywać uczniowie z negatywnego naboru, z barierami intelektualnymi” (Szlosek, 2012, s. 40). W drugim etapie zmian o specyfice programowej oraz strukturalnej (od 1 września 2002 r.) reaktywowana została zasadnicza szkoła zawodowa (trwająca 2-3 lata) oraz technikum (4-letnie). Uczniowie, którzy ukończyli zasadnicze szkoły zawodowe, otrzymali możliwość kontynuowania nauki w 3-letnim technikum uzupełniającym, które wieńczył egzamin maturalny, co zapewniało drożność kształcenia. W tym etapie pojawiają się także różnorodne szkoły policealne. Wewnętrzne egzaminy zawodowe zamieniono na systemem zewnętrznych egzaminów potwierdzających kwalifikacje (noszący znamiona bardziej skomplikowanego, zbiurokratyzowanego i droższego). To także etap transferu praktycznej nauki zawodu z warsztatów szkolnych do centrów kształcenia praktycznego (często operacja dotycząca tylko zmiany nazwy, wyodrębnienia warsztatów ze szkoły i opatrzenia nazwą centrum kształcenia praktycznego). „[...] to czas zasadniczych, wyjątkowo negatywnych zmian, prowadzących do dalszego obniżenia rangi szkół zawodowych, do ich dekompozycji przejawiającej się w obniżeniu jakości przygotowania zawodowego absolwentów, ale także spadku ilościowym szkół zawodowych i uczniów tych szkół. Czare goryczy przelało przekazanie prowadzenia szkół zawodowych samorządowi lokalnemu. Przecież większość szkół zawodowych nie kształci absolwentów tylko na potrzeby lokalnego rynku pracy. W tej sytuacji samorządy lokalne nie są zainteresowane wydawaniem środków finansowych na kształcenie kadr dla innych regionów. Można więc tylko zgodzić się ze stwierdzeniem zamieszczonym w jednym z czasopism Instytutu Europejskiego, iż rozwiązania reformatorskie w Polsce dotyczące kształcenia zawodowego, a wprowadzone w latach 1999-2002, można nazwać «pomyłką epokową»” (Szlosek, 2012, s. 40).
- Okres IX to czas od 2011 do chwili obecnej, który związany jest z realizacją postanowień zawartych w noweli Ustawy o *systemie oświaty* z dnia 19 sierp-

nia 2011 r. (Dz.U. 2011 Nr 205, poz. 1206): „Z jednej strony ułatwia się zdobycie kwalifikacji zawodowych (lub kwalifikacji w zawodzie), z drugiej zaś likwiduje niektóre szkoły zawodowe i ogólnokształcące dające możliwość absolwentom zasadniczych szkół zawodowych podejmowania nauki w pełnych szkołach średnich. Oznacza to zamknięcie uczniom tych szkół (chodzi o szkoły stacjonarne) drożności nauki, przez co ogranicza im się znacznie szanse edukacyjne” (Szlosek, 2012, s. 41). Pojawiające się w tym okresie nowości to między innymi: wprowadzenie nowego ustroju szkół zawodowych, wyodrębnienie kwalifikacji w zawodzie i związaną z tym zmianę procedury egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, wprowadzenie nowej podstawy programowej kształcenia w zawodach, opartej na efektach prezentowanych w strukturze przystającej do europejskich i krajowych ram kwalifikacyjnych (wiedza, umiejętności i kompetencje personalne i społeczne, pojawiają się także zawodowe kursy kwalifikacyjne).

Najnowsze regulacje (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz.U. 2016, poz. 996); Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. 2017, poz. 60 ze zm.); Ustawa z dnia 27 października 2017 r. *o finansowaniu zadań oświatowych* (Dz.U. 2017, poz. 2203); Ustawa z dnia 27 października 2017 r. *o Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej* (Dz.U. 2017, poz. 2184); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. 2017, poz. 356); Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. *w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz.U. 2018, poz. 467)) ustanawiają 5-letnie technikum na podbudowie 8-letniej szkoły podstawowej (lub/i szkoły podstawowej (6-letniej) i gimnazjum (3-letniego) – czas przejściowy), 3-letnią branżową szkołę I stopnia na podbudowie 8-letniej szkoły podstawowej (lub/i szkoły podstawowej (6 lat) i gimnazjum (3 lata) w okresie przejściowym), 3-letnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, 2-letnią szkołę branżową II stopnia na podbudowie szkoły branżowej I stopnia, szkoły policealnej o zróżnicowanych cyklach kształcenia. Pojawiają się tu, podobnie jak wcześniej, postulaty włączania pracodawców do kształcenia zawodowego, utrzymania drożności w kontynuowaniu kształcenia, kwalifikacyjne kursy zawodowe.

SZKOLNICTWO ZAWODOWE/BRANŻOWE W KONTEKŚCIE WYBORÓW EDUKACYJNYCH MŁODZIEŻY

Malejące zainteresowanie nauką w szkołach zawodowych trapi polski system edukacji oraz pracodawców od lat. Kampanie społeczne typu: rok szkoły zawodowców (Ministerstwo Edukacji Narodowej) czas zawodowców (woj. wielkopolskie) wydają się nie zmieniać zdeprecjonowanego oblicza szkoły zawodowej. Zmiana nazwy (rok 2017 – szkoła branżowa I i II stopnia) także nie spowodowała wzrostu liczby chętnych do tych placówek. W latach 2008-2012 na naukę w szkole zawodowej decydował się co piąty uczeń (20%). Były to ostatnie takie lata dla tego rodzaju szkół. W ubiegłych latach odsetek ten już tylko spadał (do 15% gimnazjalistów). Nie udało się zatem skutecznie zachęcić młodzieży do podejmowania kształcenia zawodowego (co nie powinno dziwić – zmiana nazwy „nie odczaruje” zdeprecjonowanego od lat oblicza szkoły zawodowej) – choć było to jednym z celów Ustawy z 14 grudnia 2016 *Prawo oświatowe* (t.j. Dz.U. 2018, poz. 996), która 1 września 2017 r. przekształciła zasadnicze szkoły zawodowe w szkoły branżowe pierwszego i drugiego stopnia. Póki co gimnazjaliści preferują licea ogólnokształcące i technika. To te ostatnie cieszą się sporym zainteresowaniem i od lat liczba zainteresowanych systematycznie (choć nie dynamicznie) wzrasta. W roku szkolnym 2018/2019 zdecydowało się na nie 40% całego rocznika. Tylko technika odnotowują w tym zestawieniu wzrost, bowiem podobnie jak w przypadku szkół zawodowych/branżowych spada też nieznacznie zainteresowanie nauką w liceach ogólnokształcącym (o 10% na przestrzeni lat: 2005/2006 – 2017/2018).

Dane od roku 2011/2012 – tylko liceum ogólnokształcące, wcześniejsze dane liceum ogólnokształcące wraz z liceum profilowanym; od 2017 szkoła branżowa I stopnia zastąpiła zasadniczą szkołę zawodową

Ryc. 1. Wybory edukacyjne gimnazjalistów – dane ogólnopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2019) i Trochimiuk (2013).

Poniżej zaprezentowane zostaną wnioski z badań, których respondentami uczyniono młodzież zamieszkującą powiat gnieźnieński – jeden z wielkopolskich powiatów, które na tle wyborów edukacyjno-zawodowych polskich gimnazjalistów zdają się nie odbiegać od ogólnopolskiego trendu. Autorskie badania przeprowadzono w latach 2016-2017 w powiecie gnieźnieńskim, wykorzystując metodę sondażu diagnostycznego (kwestionariusz ankiety). Projekt badawczy składał się z czterech modułów stanowiących odrębne kategorie prób badawczych: I. Uczniowie szkoły gimnazjalnej (ostatnia klasa); II. Uczniowie szkoły ponadgimnazjalnej (technika, zasadnicze szkoły zawodowe); III. Pracodawcy; IV. Dyrektorzy i grono pedagogiczne szkół ponadgimnazjalnych (technika, zasadnicze szkoły zawodowe). Rozstrzygano między innymi następujące kwestie: I. Jakie plany edukacyjno-zawodowe mają gimnazjaliści z powiatu gnieźnieńskiego? Czym warunkowane są ich wybory? II. Jak przedstawia się sytuacja na lokalnym rynku pracy? Jaki profil pracownika jest najbardziej poszukiwany przez pracodawców? Jak postrzega się kształcenie zawodowe/ szkolnictwo zawodowe? (Kozielska, 2018a, b).

W badaniu ostatnich klas gimnazjalistów (próbę badawczą stanowiło 256 uczennic i 230 uczniów). Zdecydowana większość gimnazjalistów (68,3%) biorących udział w badaniu to mieszkańcy miasta, tylko co trzeci mieszka na wsi (31,7%). Struktura wykształcenia rodziców respondentów jest bardzo zróżnicowana, blisko 60% (57,6%) ojców to absolwenci zasadniczych szkół zawodowych i techników, wyższe wykształcenie zdobyło 16% ojców. Jeśli chodzi natomiast o wykształcenie matek – grupa absolwentek zasadniczych szkół zawodowych także utrzymuje się na wysokim poziomie (co trzecia). Blisko 10% więcej matek niż ojców legitymuje się natomiast wyższym wykształceniem (25%). Co piąty gimnazjalista nie wie, jaką szkołę ukończyli jego rodzice, co budzić powinno obawy. Wiedza na temat wykształcenia rodziców to jeden z pierwszych etapów doradztwa zawodowego – preorientacji zawodowej, rozbudzenie ciekawości poznawczej dotyczącej życia zawodowego i edukacyjnych wyborów najbliższych – nie tylko rodziców, ale i dziadków, rodzeństwa itd.

Plany edukacyjne badanych w momencie pomiaru były w zasadzie sprecyzowane (badania przeprowadzono w ostatniej klasie szkoły gimnazjalnej na pół roku przed zakończeniem roku szkolnego). Największym zainteresowaniem przyszłych absolwentów szkół gimnazjalnych cieszyły się licea ogólnokształcące i technika (po blisko 40%), a blisko 20% szkoły zawodowe – oraz zawodowe dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ponad 50% uczniów deklaruje, iż zna ofertę szkolnictwa ponadgimnazjalnego, ale potrzebuje wsparcia informacyjnego w zakresie oferty edukacyjnej w powiecie gnieźnieńskim. Co dziesiąty stwierdza, że nie ma żadnej wiedzy na temat oferty edukacyjno-zawodowej w mieście i powiecie, 37,4% deklaruje, że ma pełną wiedzę na temat oferty. Co ciekawe, nawet nie znając oferty, deklarują, co zaprezentowano powyżej, że już wybrali przyszłą szkołę.

Uczniowie, którzy deklarują, że naukę kontynuować będą w szkołach zawodowych i technikach, w zdecydowanej większości przypadków (72%) potrafili wskazać i nazwać zawód, który wybrali, ale byli i tacy (38%), którzy wskazywali na takie,

których nie można zdobyć w wymienionych szkołach: psycholog, terapeuta, lekarz, nauczyciel, kryminolog, prawnik, komentator sportowy itp. Zdecydowana większość z nich (wybierających ZSZ) (64%) nie potrafiła także wskazać, jakie predyspozycje są potrzebne do tego, by wykonywać wybrany przez nich zawód. Ponad 62% uczniów nie potrafiło też określić, na jakie zawody jest dziś na rynku pracy (choćby lokalnym) zapotrzebowanie. Decydują zatem w zasadzie „w ciemno”.

Po roku trwania programu „Zawodówka jest OK”, którego beneficjentami uczyniono rodziców i uczniów, a w ramach którego w powiecie doradcy zawodowi i pracodawcy promowali szkolnictwo zawodowe, trend uległ zmianie: 42,5% uczniów zadeklarowało wybór technikum, 37,5% liceum ogólnokształcącego, a 20% szkoły branżowej I stopnia (od roku szkolnego 2017/2018 nowa nazwa szkoły zawodowej). Badaną grupę charakteryzował niski poziom deklaracji związanej z mobilnością w celu podjęcia kształcenia czy pracy. 88% uczniów zadeklarowało, iż uczyć się chce „na miejscu”, co w przypadku badanych oznaczało w Gnieźnie. Tylko co dziesiąty badany przewiduje możliwość wyjazdu do innego miasta (np. oddalonego o 50 km Poznania z bogatszą ofertą edukacyjną).

WYBORY EDUKACYJNE A POTRZEBY LOKALNYCH PRACODAWCÓW

Wykaz branż zidentyfikowanych jako branże o największym potencjale rozwojowym i/lub branż strategicznych dla województwa wielkopolskiego oraz barometr zawodów i specjalności wskazuje na poziomie regionu 44 zawody deficytowe. Wśród nich przeważają te, których podjęcie wiąże się z wymogiem posiadania wykształcenia zawodowego (24 zawody). Zawody wskazane jako deficytowe na obszarze powiatu gnieźnieńskiego i szerzej dla regionu to m.in: administratorzy systemów komputerowych, analitycy, testerzy i operatorzy systemów teleinformatycznych, betoniarze i zbrojarze, blacharze samochodowi, cieśle i stolarze budowlani, dekarze i blacharze budowlani, doradcy finansowi i inwestycyjni, elektromechanicy i elektromonterzy, fryzjerzy, graficy komputerowi, hydraulicy, inżynierowie mechanicy, kelnerzy i barmani, kierowcy ciągnika siodłowego, krawcy i pracownicy produkcji odzieży, kucharze, lakiernicy samochodowi, malarze budowlani, mechanicy maszyn i urządzeń, mechanicy pojazdów samochodowych, monterzy instalacji budowlanych, murarze, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów zawodowych, obuwnicy, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, pielęgniarki, pomoce kuchenne, posadzkarze, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości, robotnicy budowlani, robotnicy obróbki drewna i stolarze, rolnicy i hodowcy, samodzielni księgowi, spawacze metodą MIG/MAG, spawacze metodą TIG, specjaliści automatyki i robotyki, specjaliści ds. organizacji produkcji, szefowie kuchni, tapicerzy, technicy elektrycy, technicy mechanicy, tynkarze. Do zdecydowanej większości zawodów wskazanych jako deficytowe przygotowują zasadnicze szkoły zawodowe (od roku

szkolnego 2017/2018 szkoły branżowe I i II stopnia) i technika. Lokalni pracodawcy deklarują, iż najczęściej poszukiwanymi przez nich pracownikami są absolwenci techników (100%) dalej zasadniczych szkół zawodowych (60%) i politechnik (40%). Aż 80% pracodawców deklaruje, iż przy dużej aktywności w poszukiwaniu pracownika (internetowe ogłoszenia wraz z ogłoszeniami w lokalnej prasie i mediach, nabory wewnętrzne, współpracę z urzędem pracy, agencjami pośrednictwa pracy i samymi szkołami) ma bardzo duże problemy ze znalezieniem pracownika odpowiadającego profilem zawodowym potrzebom firmy (por. Szczechowiak, 2018; Parzęcki, 2018).

SZKOLNICTWO ZAWODOWE W OPAŁACH – O GŁÓWNYCH PROBLEMACH SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO

Zbyt częsta zmienność tego systemu, zasygnalizowana powyżej, stanowi niewątpliwie jedną z przyczyn trudności trapiących ten sektor edukacji. Za kolejne Szlosek (2017) uznaje: brak ścisłej współpracy z życiem gospodarczym, nieustanny spadek liczby uczniów i szkół zawodowych w systemie edukacyjnym, trudności w organizacji praktycznej nauki zawodu, brak wdrożenia kształcenia modułowego w przygotowaniu do zawodu, brak spójnego systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Tab. 1. Szkolnictwo zawodowe – słabe i mocne strony

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Prace na rzecz promowania szkolnictwa zawodowego. Uruchomienie i realizacja projektu „Zawodówka jest ok” (projekt lokalny – powiat gnieźnieński – woj. wielkopolskie) oraz innych projektów wspierających szkolnictwo zawodowe (Czas zawodowców – woj. wielkopolskie) i inne 2. Istnienie wielu sprawdzonych form współpracy z otoczeniem gospodarczym 3. Bogata oferta kierunków kształcenia 4. Organy zarządzające edukacją widzą konieczność długofalowego i usystematyzowanego podejścia do rozwoju szkolnictwa zawodowego 5. Doświadczona i otwarta na pogłębianie wiedzy kadra dydaktyczna 6. Zaangażowanie nauczycieli i deklaracje dotyczące podnoszenia kwalifikacji „twardych” i „miękkich” 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kształcenie „robotników”-niespecjalistów na poziomie zasadniczych szkół zawodowych 2. Wyposażenie pracowni praktycznej nauki zawodu nie jest modernizowane 3. W części przypadków słabe dopasowanie wiedzy i umiejętności nauczycieli zawodu do rozwoju technologicznego 4. Brak koordynacji działań rozwojowych w zakresie szkolnictwa zawodowego w powiatach, przekładające się na nieefektywne wykorzystanie potencjału 5. Zróżnicowanie środowisk rodzinnych, z których pochodzą uczniowie 6. Niewystarczające zainteresowanie rodziców uczniów sytuacją szkolną i możliwościami, jakie daje szkoła

<p>7. Wykwalifikowana kadra pedagogiczna</p> <p>8. Nauczyciele posiadający uprawnienia egzaminatora</p> <p>9. Nauczyciele przedmiotów zawodowych praktycznych i teoretycznych prowadzący własną działalność zgodną z kierunkiem kształcenia w szkole, wykorzystując własne doświadczenia zawodowe w pracy z uczniem</p> <p>10. Tworzenie oferty edukacyjnej z myślą o potrzebach uczniów szkół gimnazjalnych i oczekiwaniach rynku pracy</p> <p>11. Funkcjonowanie klas wielozawodowych</p> <p>12. Udział w konkursach branżowych</p> <p>13. Realizacja projektów unijnych, dająca możliwość zdobycia dodatkowych kompetencji zawodowych</p> <p>14. Prowadzenie i aktualizowanie stron internetowych przez szkoły zawodowe</p> <p>15. Organizacja dni otwartych dla gimnazjalistów i ich rodziców</p> <p>16. Dobre zaplecze infrastrukturalne szkół (budynki, sale lekcyjne, klasopracownie)</p> <p>17. Stała współpraca szkół ze środowiskiem lokalnym</p> <p>18. Wielospecjalistyczna pomoc: rewalidacyjna, resocjalizacja, socjoterapia – indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne dostosowane do potrzeb i możliwości wychowanków</p> <p>19. Wysoki poziom wykształcenia uczniów korzystających z praktyk dla młodocianych</p> <p>20. Posiadanie kompetencji adekwatnych do wymagań pracodawców przez absolwentów wielu grup zawodowych</p> <p>21. Zapewnienie podnoszenia kwalifikacji w postaci kursów specjalistycznych – grupa nauczycieli/uczniów</p> <p>22. Praktyki zawodowe organizowane w postaci pracy pracowników młodocianych</p> <p>23. Bardzo dobrze rozwinięta współpraca z przedsiębiorcami na szczeblu lokalnym</p> <p>24. Wiele form zaangażowania szkoły i pracodawcy we wspólne działania</p>	<p>7. Słaba motywacja uczniów do zdobywania i podnoszenia kompetencji zawodowych (zazwyczaj ma charakter zewnętrzny)</p> <p>8. Niechęć do podejmowania zajęć dodatkowych – kursy, szkolenia – nauczyciele/uczniowie</p> <p>9. Niski poziom kultury osobistej części uczniów</p> <p>10. Niedostateczne wyposażenie pracowni zawodowych</p> <p>11. Brak inicjatywy do współpracy ze szkołami zawodowymi i niski poziom zaangażowania ze strony pracodawców</p> <p>12. Uboga oferta zajęć dodatkowych</p> <p>13. Postrzeganie absolwentów „zawodówek” jako gorzej wykształconych</p> <p>14. Etos pracy zastąpiony etosem wykształcenia</p> <p>15. Szkoły skupiające młodzież z problemami edukacyjnymi</p> <p>16. Zwiększony wybór techników kosztem zasadniczych szkół zawodowych powodem obniżenia jakości kształcenia w technikach</p> <p>17. Niski poziom wykształcenia uczniów odbywających praktyki w szkołach</p> <p>18. Niewystarczające zaangażowanie samorządów w rozwój szkolnictwa zawodowego wynikający między innymi z obiegowego poglądu „nieopłacalności” i wysokich kosztów związanych ze szkolnictwem zawodowym</p> <p>19. Nieodpowiednia polityka oświatowa</p> <p>20. Brak systemowego podejścia do programu rozwoju szkolnictwa zawodowego, co skutkuje m.in. uruchamianiem klas o podobnych czy tych samych profilach w bliskości terytorialnej</p> <p>21. Mała sprawność systemu weryfikującego dopasowanie kształcenia do rynku pracy</p> <p>22. Brak kontroli zarządczej w kwestii uruchamiania klas kształcących w zawodach nadwyżkowych</p> <p>23. Negatywna ocena stanu szkolnictwa zawodowego przez przedstawicieli otoczenia biznesowego</p> <p>24. Odmienne od otoczenia opinia na temat stanu szkolnictwa zawodowego prezentowana przez przedstawicieli szkół zawodowych</p>
---	---

25. Możliwość poszerzenia współpracy o inne niż pracodawca instytucje otoczenia gospodarczego	25. Brak propagowania wiedzy na temat szkolnictwa zawodowego wśród uczniów gimnazjum 26. Brak odpowiedniej promocji szkolnictwa zawodowego i poszczególnych szkół 27. Stałe „produkowanie” absolwentów w kierunkach nadwyżkowych 28. Kształcenie w zawodach modnych, nie zaś poszukiwanych na rynku 29. Świadomość istnienia zawodów deficytowych nieprzełożona na ofertę kształcenia w tych zawodach 30. Absolwenci nieprzygotowani zgodnie z oczekiwaniami pracodawców 31. Zauważalny brak kompetencji społecznych i umiejętności komputerowych u absolwentów szkół zawodowych
---	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Osiecka-Chojnacka (2007); Miazga, Lis (2016).

ZDEPRECJONOWANE SZKOLNICTWO ZAWODOWE

Zdeprecjonowanie szkolnictwa zawodowego powoduje, iż nie cieszy się ono popularnością wśród młodzieży. Wybór szkoły zawodowej to wybór negatywny, często poprzedzony niepowodzeniami szkolnymi.

Asocjacje na temat szkół technicznych są bardziej pozytywne. Technika kojarzą się gimnazjalistom z faktem, iż po ich ukończeniu zdobędą zarówno zawód, jak i maturę. Młodzież zaznacza: „możemy, ale nie musimy iść na studia, bo mamy już wykształcenie zawodowe”, „można zdawać maturę i ma się tytuł technika”, „jest dobrze, kiedy chcesz mieć i zawód, i wyższe wykształcenie”, „mogę studiować i jestem ukierunkowany na dany zawód”. Najwięcej pejoratywnych skojarzeń zebrała zasadnicza szkoła zawodowa. Respondenci uznali, iż to szkoła dla mało ambitnych, że po szkole zawodowej nie ma się pracy albo pracuje się za „marne grosze”.

Za egzemplifikację mogą posłużyć wypowiedzi respondentów:

- „Zawodówka kojarzy mi się źle, zawsze mnie przed nią rodzice ostrzegali, a nawet w sumie straszyli, że jak się nie będę uczyła, to tam trafię i będę miała ciężkie życie” (K/2016/12).
- „Do zety trafiają same matole, które sobie w nauce nie radzą, bo tam jest najniższy poziom i tylko tam sobie poradzą [...]” (K/2016/77).
- „Zawsze wiedziałam, że pójdę do liceum i na studia, w ogóle nie myślałam o zawodówce, jak jadę autobusem, to widuję chłopaków z «zetki», jak sprzątają przy szkole w takich kombinezonach niebieskich, ja bym tak nie chciała,

wolę się uczyć, niż pracować, póki co [...], po studiach będę miała lepszą pracę i większe pieniądze” (K/2016/16).

- „Do szkoły zawodowej trafiają gorsi uczniowie, którzy sobie nie radzą, potem mają problem z pracą, mało zarabiają [...]” (M/2016/23).
- „Szkoła zawodowa kojarzy mi się z ciężką pracą, brudem za paznokciami i pijanymi facetami na budowie [...] wolę pójść do liceum, tam czeka mnie lepsza przyszłość” (K/2016/107).
- „Szkoła zawodowa kojarzy mi się źle. Po niej nie ma się dobrej pracy. Dziś trzeba się uczyć, studia robić, żeby znaleźć pracę” (M/2016/65).
- „Zawodówka kojarzy mi się ze słabymi uczniami, którzy sobie by nigdzie indziej nie poradzili. Kojarzy mi się raczej z chłopakami niż dziewczynami, z takimi nieciekawymi zawodami, ciężką pracą fizyczną na budowach. Z brudnymi kamizelkami [...]” (K/2016/54).
- „To szkoła dla leniwych analfabetów, mam takich w klasie [...] nic z nich nie będzie, tylko do «z» się nadają, a może nawet i nie” (K/2016/17).
- „Ja bym się tam wstydziła chodzić. Wiadomo, że tam są najgorsi uczniowie” (K/2016/54).

Znalazło się tylko kilka pozytywnych głosów związanych z faktem, iż szkoła zawodowa wyposaża w konkretny zawód i od razu można zacząć pracę:

- „Zawodówki nie są takie złe, mam koleżankę. Jest młoda, a już ma swój zakład fryzjerski i świetnie sobie radzi. Jej koleżanki się uczą i nie mają nic, a ona super sobie radzi i dobrze żyje. Stać ją na wszystko, jest samodzielna [...]” (K/2016/77).
- „Fajnie, bo można od razu mieć pracę, zarabiać własne pieniądze, a przecież można dalej też się uczyć” (M/2016/76).
- „To dobre szkoły dla tych, którzy np. mają rodzinny biznes. Mam kolegę, którego rodzice mają cukiernię, no i wiadomo, że on tam idzie (do szkoły zawodowej), żeby móc to przejąć od rodziców swoich” (M/2016/12).
- „Moja mama skończyła zawodówkę. Ma swoją pracownię krawiecką. Nigdy nie narzeka, mówi, że robi to, co lubi. Pracuje na siebie, także no fajnie dobrze mi się kojarzy, a ojciec pracuje w magazynie. Ciężko ma, ale mówi, że za biurkiem by nie usiedział. Też skończył zawodówkę. Mówi, że ta szkoła życia go nauczyła [...]” (M/2016/34).

Jak wspomniano powyżej, szkoła zawodowa kojarzy się ze słabym uczniem. Natomiast S. Kwiatkowski (2001) zwraca uwagę, że szkoła zawodowa jest trudna, ponieważ jej uczeń oprócz wiedzy teoretycznej, deklaratywnej, zdobywa także wiedzę praktyczną.

PODSUMOWANIE

Poważnym wyzwaniem dla systemu edukacji jest poprawienie wizerunku kształcenia w zawodzie i skuteczne prowadzenie zaproponowanej (kolejnej już w tym aspekcie) reformy. Inną istotną kwestią stać się winno przywrócenie wysokiej rangi szkolnictwu zawodowemu (od roku szkolnego 2017/2018 branżowemu).

Wybory edukacyjne, a w konsekwencji zawodowe młodzieży gimnazjalnej z relacjonowanej grupy zdają się być osadzone w strategii stochastycznej oraz asekuracyjnej (Piorunek, 2004). Młodzi ludzie w kwestii planowania przyszłości edukacyjno-zawodowej zwykle polegają na opinii innych i aktualnych trendach, niewpisujących się w obraz potrzeb lokalnego rynku pracy, przez co optymalizacja trendów, choćby w lokalnym wymiarze, staje się wyzwaniem (Kozielska, 2018a, b). Młodzież gimnazjalna z badanej grupy częściej decyduje się na kontynuowanie nauki w liceach ogólnokształcących niż w szkołach uczących zawodu. Jest to prawdopodobnie wynikiem zdeprecjonowania szkolnictwa zawodowego. Szkolnictwa, którego w opiniach respondentów należy unikać. Tworzy się zatem niejako zamknięty krąg: negatywnie kojarząca się szkoła zawodowa – wybory edukacyjno-zawodowe koncentrujące się wokół liceów ogólnokształcących. W tym wszystkim należy uwzględnić jeszcze lokalnych pracodawców permanentnie poszukujących rąk do pracy (w zawodach, do których przygotowuje szkolnictwo zawodowe). Sytuacja powiatu nie jest odosobniona. Wpisuje się w sytuację ogólnopolską, co przedstawia np. raport *Niedobór talentów*, czyli cykliczne badanie ManpowerGroup, którego celem jest określenie skali problemu, z jakim spotykają się pracodawcy poszukujący pracowników do swoich organizacji. W corocznej ankiecie, która przeprowadzana jest przez ManpowerGroup od 2006 roku na świecie i od 2008 roku w Polsce, bierze udział około 40 tys. respondentów z ponad 40 krajów, w tym 750 z Polski. Niezmiennie od kilku kolejnych lat grupą zawodową, której przedstawicieli znaleźć jest najtrudniej, są wykwalifikowani pracownicy fizyczni. Do puli tej należą m.in. mechanicy, elektrycy, spawacze, monterzy, operatorzy wózków widłowych, murarze, drukarze, stolarze czy tokarze. Na drugim miejscu znaleźli się kierowcy, a zaraz za nimi inżynierowie, którzy zamykają pierwszą trójkę. Jeśli nie pochylimy się nad szkolnictwem zawodowym, sytuacja ta będzie permanentna.

BIBLIOGRAFIA

Główny Urząd Statystyczny [GUS] (2019). *Szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne. Liczba uczniów. Raport*. Pobrano z lokalizacji: http://swaid.stat.gov.pl/Edukacja_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD_EDU_5.aspx

Kozielska, J. (2014). *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*. Poznań.

- Kozielska, J. (2018a). Wybory edukacyjno-zawodowe młodzieży gimnazjalnej w kontekście aktualnych potrzeb rynku pracy. *Rocznik Lubuski*, 44, 1.
- Kozielska, J. (2018b). Wybory edukacyjno-zawodowe uczniów gimnazjów w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście kondycji doradztwa zawodowego. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, 20.
- Kwiatkowski, St.M. (2001). *Kształcenie zawodowe: dylematy teorii i praktyki*. Warszawa.
- ManpowerGroup (2014). *Młodzi na rynku pracy. Pod lupą*. Pobrano z lokalizacji: http://efl.pl/wp-content/uploads/2016/08/EFL_MLODZI_PRACA_RA-PORT_www.pdf
- ManpowerGroup (2018). *Niedobór talentów*. Pobrano z lokalizacji: https://www.manpowergroup.pl/wp-content/uploads/2018/08/2018_Niedobor_talentow_Polska.pdf
- Miazga, A., Lis, M. (2016). Ocena jakości polskiego systemu kształcenia zawodowego z perspektywy potrzeb rynku pracy. *Edukacja*, 1 (136). Pobrano z lokalizacji: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/409124/PDF/1-1-lis-miazga-ocena-jakosci-polskiego-systemu.pdf>
- Osiecka-Chojnacka, J. (2007). Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy. *BAS*, 16.
- Parzęcki, R. (2018) Edukacja dorosłych w kontekście potrzeb globalnego i wielokulturowego społeczeństwa. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika*, 18.
- Piorunek, M. (red.) (2004). *Młodzież w świecie współczesnym. Z badań orientacji biograficznych młodych okresu transformacji*. Poznań.
- Szczechowiak, E. (2018). Nowa podstawa programowa szkół ponadpodstawowych a oczekiwania pracodawców względem ich absolwentów. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika*, 16.
- Szłosek, F. (2012). Kształcenie zawodowe w Polsce na początku XXI wieku. *Szkoła – Zawód – Praca*, 4.
- Szłosek, F. (2017). Współczesne problemy kształcenia zawodowego w Polsce. *Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny*, 1 (44).
- Trochimiuk, A. (2013). *SIO – Szkoła w liczbach*. Pobrano z lokalizacji: <https://www.portaloswiatowy.pl/komunikaty-men-i-cke/sio-szkola-w-liczbach-4693.html>
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2011 Nr 205, poz. 1206).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz.U. 2018, poz. 996).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. 2017, poz. 60 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (Dz.U. 2017, poz. 2203).

Ustawa z dnia 27 października 2017 r. o *Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej* (Dz.U. 2017, poz. 2184).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie *podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. 2017, poz. 356).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie *podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz.U. 2018, poz. 467).

SZKOŁA BRANŻOWA W OPAŁACH. RZECZ O KONDYCJI SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO W KONTEKŚCIE WYBORÓW EDUKACYJNYCH MŁODZIEŻY

Słowa kluczowe: planowanie przyszłości kształcenia zawodowego, poradnictwo zawodowe, rynek pracy, młodzież, kształcenie zawodowe

Streszczenie: Głównym tematem opracowania były wybory edukacyjne i zawodowe młodzieży gimnazjalnej w kontekście sytuacji na lokalnym rynku pracy. Zwrócono również uwagę na zdeprecjonowane oblicze kształcenia zawodowego i jego przemiany na przestrzeni lat. W artykule przedstawiono także opinie uczniów i pracodawców na temat szkoły zawodowej oraz zestawienie jej głównych problemów.

**A VOCATIONAL SCHOOL IN TROUBLE.
THE THING ABOUT THE CONDITION
OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT
OF YOUTH EDUCATION CHOICES**

Keywords: planning for the future of vocational education, vocational counseling, labor market, youth, vocational education

Abstract: The main topic of this study was the educational and professional choices of junior high school students in the context of the situation on the local labor market. Attention was also paid to the depreciated face of vocational education and its changes over the years. The article also presents the opinions of students and employers about the vocational school and a list of its main problems.